

ט"ו ניסן

הרב שמואל הלוי וואזנר

ספירת העומר

בתאריך ט"ו בניסן חל יום פטירתו של הרב שמואל הלוי וואזנר, שנפטר בתאריך זה בשנת תשע"ה (2015). הרב היה פוסק הלכה, שפסקיו הרבים נמצאים בסדרת הספרים שו"ת שבט הלוי, שם מצויים פסקי הלכה שהתעוררו עקב הקדמה הטכנולוגית, כגון התקנת עין אלקטרונית המצלמת או מדליקה אור בעת תזוזה בשבת, בעיית הקלנועית בשבת ועוד.

נעסוק באחת התשובות הקשורות לתקופה בה אנו נמצאים, ספירת העומר. עומדים אנו בימי ספירת העומר בה כל ערב אנו סופרים בברכה את הימים והשבועות, במשך 49 יום. להלכה, אם שכח אדם לספור יום שלם, הוא אינו יכול להמשיך ולספור בברכה את יתר הימים. זאת ועוד, המנהג הרווח הוא, שרב בית-הכנסת סופר בברכה ולאחריו כל הציבור. כעת, נשאל הרב וואזנר¹ אודות רב ששכח לספור את אחד הימים: "מה יעשה בשאר הימים כי הוא רגיל לספור ברבים ואיכא כבוד התורה ובזיון אם לא יספור".

כדי לענות על שאלה זו, עלינו להקדים מחלוקת ראשונים בשאלה האם אדם ששכח לספור יום אחד יכול להמשיך לספור בברכה או לא. לדעת 'הלכות גדולות'², לא ניתן להמשיך לספור בברכה. על דבריו העירו התוספות: "ותימה גדולה הוא ולא יתכן"³, ולדבריהם ניתן להמשיך לספור בברכה. הביאור למחלוקתם נעוץ בשאלה כיצד להגדיר את ספירת העומר שנמשכת 49 יום - האם מדובר על מצווה אחת ארוכה, או שיש 49 מצוות נפרדות? ה'הלכות גדולות' נימק את דבריו, שאדם ששכח לספור יום אחד לא יוכל להמשיך לספור כלל, משום שהתורה הגדירה מצווה זו בלשון 'שבע שבתות תמימות', וא"כ כל ספירת העומר למשך תקופה זו היא יחידה אחת שבחיסור יום אחד לא נוכל להמשיך לספור משום ביטול המצווה. לעומתו סוברים התוספות שכל יום ויום מימי העומר הוא מצווה נפרדת, ולכן השוכח לספור יום אחד אמנם הפסיד מצווה אחת אבל את היום הבא יוכל לספור בברכה כי היא מצווה נפרדת וחדשה.

השלכות שונות למחלוקת זו, כאשר המכנה המשותף בניהן הוא בשאלה מה הדין כאשר אדם יודע או חושש שמא לא יוכל להשלים את כל ימי הספירה, האם יוכל להתחיל לספור בברכה או שיספור ללא ברכה? לדוגמה: אדם החושש שמא ימות באמצע ימי הספירה או שהוא חושש שמא ישכח לספור יום אחד, או שעליו לעבור ניתוח והוא יהיה מורדם ליום שלם - אם הגדרת ספירת העומר

¹ שו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן צו).

² הלכות גדולות (סימן עא הלכות מנחות עמוד תרסה); הובאו דבריו בתוספות (מנחות סו ע"א ד"ה זכר; מגילה כ ע"ב ד"ה כל הלילה).

³ תוספות (מנחות סו ע"א ד"ה זכר).

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם

נתנאל אוירבך

כמצווה אחת ארוכה שיש לקיימה מראשית ועד תכלית, אזי אין לו לאדם להתחיל לספור בברכה אם הוא חושש לשכחה או למוות.

לכן כתב החיד"א: "יזדרז ויעשה סימנים שלא ישכח לילה אחת כשאנינו מונה בציבור", שכן אם ישכח לא יוכל להמשיך לספור בברכה ונמצא שכל מה שספר עד עתה בברכה היה לבטלה.⁴ וכן כתב בספר משנת יעקב: "מי שיודע בעצמו שכמה שנים שעברו לא השלים כל מ"ט ימי הספירה לא ימנה בברכה" אלא יאמר לשליח-ציבור שיוציאו ידי-חובה.⁵

אך אם ההגדרה היא שכל יום מימי הספירה הוא מצווה נפרדת, אזי יוכל לספור בברכה עד שישכח או ימות. בנוסף, ילד קטן שבר-המצווה שלו באמצע ימי ספירת העומר, האם יוכל להתחיל לספור בברכה? המנחת חינוך⁶ תלה שאלה זו בהגדרת המצווה - אם ההגדרה היא מצווה אחת אזי לא יוכל להתחיל למנות בברכה באמצע ספירת העומר כאשר עד עתה לא היה מחויב, אך אם כל יום הוא מצווה בפני עצמה יוכל להתחיל לספור בברכה.

נשוב לשאלת הרב וואזנר אודות הרב ששכח לספור יום אחד, הרב ענה: "במקום הדחק כזה אפשר לסמוך על דעת הראשונים דכל יום מצווה בפני עצמה ויספור בשאר ימים בברכה", וזאת משום כבוד התורה וכבוד הציבור.

אולם, נראה להציע הבנה שונה בדעת 'הלכות גדולות'. נראה שיש משמעות אחרת ב'תמימות' והיא נעוצה בלשון התורה 'וספרתם לכם'. יש להבחין בין אמירה לספירה - אמירה היא ביטוי מילולי של הכתוב גם כאשר אין האדם מבין את המשמעות, לכן מצוות התלויות בדיבור כקריאת שמע, ברכת המזון ותפילה יכולות להיאמר בלשון הקודש גם אם אינו מבין את המשמעות. לעומת זאת, בספירת העומר יש צורך בהבנה: "ואם אינו מבין, אפילו ספר בלשון הקודש אינו יוצא, דכיון דלא ידע מאי קאמר אין זה ספירה".⁷ בכך, ספירה ומנייה עניינם לקבוע ולחשב את הערך המספרי של אותו פרט כחלק מהרצף. אמירת מספר סתמי ללא הכרת התוכן אותו הוא מבטא על רצף המספרים, אינה ספירה.

בכך נבין את הצעת רב האי גאון⁸ למי ששכח לספור יום אחד, שיאמר 'אתמול היה כך והיום כך', לשון שמחזירה את ספירת הרצף, שיום הזה מקושר לקודמו.

לפיכך כתב בשו"ת דבר אברהם,⁹ אדם המסופק איזה יום לספור לא יוכל לספור את שני הימים מספק, "שאין עניין הספירה שיוציא מילות המספר מפיו, אלא עניינה שיידע ויוחלט אצלו מדעת ומהחלט המניין שהוא סופר", שכן עניינה של ספירת העומר הוא ספירת רצף החלטית.

לאור זאת נראה לבאר בדעת 'הלכות גדולות', שגם הוא סובר שהגדרת המצווה שכל יום ויום הוא מצווה בפני עצמה, ולפיכך כל אחד יכול להתחיל לספור בברכה אף אם הוא חושש שישכח או ימות, שכן עד שאירועים אלו יקרו לו נמצא שהוא סופר ומונה ברצף את הימים, והעדר יום אחד אינו מהווה ביטול לימים הקודמים שנספרו. זו גם הסיבה בגינה יכול קטן שהגדיל בימי הספירה להמשיך

⁴ מורה באצבע (סימן ז אות ריז).

⁵ הובא בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן מה).

⁶ מנחת חינוך (מצווה שו אות ו).

⁷ משנה ברורה (סימן תפט ס"ק א).

⁸ ביאור הלכה (סימן תפט ד"ה סופר).

⁹ שו"ת דבר אברהם (ח"א סימן לד).

ב"ה

'דבריהם הם זיכרונם'

תורת חכמי ישראל ביום פטירתם
נתנאל אוירבך

ולספור, שכן אין צורך בכוונת ספירה אלא בספירת רצף, ולכן ימי הספירה בהיותו גדול מצטרפים לימי הספירה בקטנותו.¹⁰

לאור זאת מבואר, אין הכוונה 'תמימות' שימי הספירה הם מצווה אחת, אלא הכוונה היא לספירה תמימה, ספירה ברצף ובשלמות, כשכל יום הוא חלק מטור מספרי עוקב, כשכל מספר מקושר לזה שלפניו ולזה שלאחריו.¹¹

¹⁰ שו"ת מהר"ם שיק (או"ח סימן רסט); שו"ת כתב סופר (או"ח סימן צט); שו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סימן עו); הררי קדם (ח"ב סימן קיב); שו"ת אור לציון (ח"א או"ח סימן לו).

¹¹ ראו: שו"ת אור לציון (ח"א או"ח סימן לו); הררי קדם (ח"ב סימן קיב אות א); הרב מנחם מנדל שניאורסון (ליקוטי שיחות, ח"א עמוד 270 והילך; עיונים והערות במנחת חינוך, סימן מט); שו"ת בנין אב (ח"ו סימן כו).